

P. Franciscus Antonelli OFM, *De inquisitione medico-legali super miraculis in causis beatificationis et canonizationis*, Romae 1962, Pontificium Athenaeum Antonianum, ss. XXXVI + 234.

Dzieło o. Antonellego jest rozprawą ad lauream przyjętą na Wydziale Prawa Kanonicznego Antonianum. Autor w czasie przygotowywania rozprawy doktorskiej został mianowany przez generała Zakonu Braci Mniejszych pracownikiem Postulacji Generalnej tegoż Zakonu w r. 1958 i pracował tam do chwili promocji. Ponadto jest on bratankiem o. Ferdynanda Antonellego, poprzednio Generalnego Promotora Wiary, obecnie zaś Sekretarza Św. Kongregacji Obrzędów. Autor miał więc sprzyjające warunki do napisania omawianej pracy.

Należy ocenić źródła, metodę i treść pracy.

1. Źródła. Rozprawa jest oparta na obfitych materiałach źródłowych, znajdujących się w archiwach Św. Kongregacji Obrzędów, a więc: Archivio Grande, Archivio Storico; następnie manuskrypty z Biblioteca della Fraternalita dei Laici — Arezzo; w końcu rękopisy z Archiwum Postulacji Generalnej Zakonu Braci Mniejszych. Nadto opiera się autor na bogatym materiale zaczerpniętym ze źródeł drukowanych Kongregacji Obrzędów, takich jak: akta procesów beatyfikacyjnych i kanonizacyjnych, instrukcje, dekrety, sprawozdania audytorów Roty, tzw. positiones procesów beatyfikacyjnych i kanonizacyjnych od r. 1666 do r. 1957. W końcu korzysta z dorobku wszystkich innych autorów, którzy kiedykolwiek pisali na temat beatyfikacji i kanonizacji. Jedynie nie jest mu znana literatura polska w tej dziedzinie. Można mu jednak wybaczyć ten brak z powodu niezajomości języka polskiego. Należy zwłaszcza zaznaczyć, że autor korzystał z akt polskich procesów beatyfikacyjnych i kanonizacyjnych, przechowanych w Archiwum Kongregacji i pisanych w języku łacińskim, a mianowicie: Andreae Bobola, *Instructio pro Ordinario Pinski in Regno Poloniae* (7 maii 1748), in RS a. 1748—1750, f. 28 (int. 1r—3v); Stanisłai Kostkae, *Beatif., Congr. antepaep.*, 27 febr.

1711, RS 1703—1712, ff. 1351r—1352v; Hyacinthi Poloni, *Acta canonizationis*, in MAG., n. 376, ff. 1r—145v.

Światowa literatura w dziedzinie beatyfikacji i kanonizacji nie jest zbyt bogata, a jednak autor na samo wymienianie tytułów dokumentów i dzieł poświęcił 26 stron swej książki. Można postawić twierdzenie, że autor poza terenem Polski dotarł do wszelkich możliwych źródeł i publikacji w dziedzinie badania cudów w procesach beatyfikacji i kanonizacji. Gromadzenie materiałów i przygotowanie rozprawy trwały przez 5 lat.

2. Metoda. Operując tak różnicowanym materiałem na temat badania cudów można się zagubić i napisać pracę obszerną i niejasną. Tego wszakże umiejętnie uniknął o. Antonelli. Napisał pracę zwięzłą, jasną i doskonale wyczerpującą temat. By ten cel osiągnąć, posługiwał się metodą historyczno-syntetyczną. Dzieło o. Antonellego to doskonała synteza, tego wszystkiego, co dotychczas pisano na temat badania cudów w procesach beatyfikacyjnych i kanonizacyjnych; synteza ta z historycznego rozwoju badania medyczno-prawnego skrzętnie wyławia elementy, które również obecnie wchodzi w strukturę tej instytucji medyczno-legalnej. Posługiwanie się źródłami rękopiśmienniczymi i drukowanymi jest umiejętne i wierne. Miałem możliwość dotrzeć do fotokopii dokumentów archiwalnych, z których korzystał autor, i sprawdzić jego sumiennność i wierność w cytowaniu i interpretacji. Wnioski autora są wnikliwe i śmiałe. Nie lęka się kwestionować słuszności wypowiedzi nawet wielkich autorytetów w nauce prawa beatyfikacyjnego i kanonizacyjnego, jeśli dokumenty mówią co innego (s. 48, 51, 57, 67 i 159). Dlatego też odważnie stawia przeciwne tezy i wysuwa wnioski reformy prawa beatyfikacyjnego. Wnioski autora nie są gołosłowne, lecz poparte logicznymi, wnikliwymi i przekonującymi argumentami. Do stroa dodatnich metody autora należy zaliczyć również podawane na końcu każdego rozdziału streszczenie dotychczasowych wywodów.

3. Treść. Rozprawę swoją, po-

przedzoną wstępem i zakończoną konkluzją bardzo wartościową, autor ujmuje w pięciu rozdziałach.

W rozdziale I pisze o początkach badania medyczno-legalnego, przeprowadzanego już przed w. XIII, i przedstawia rozwój historyczny tej instytucji w ciągu w. XIII—XVI (s. 21—28); następnie omawia znaczenie badania medyczno-legalnego w tym okresie (s. 28—30). Autor dochodzi do następujących wniosków: Przed w. XIII nie można udowodnić istnienia specjalnych norm badania medyczno-legalnego cudów z powodu braku autentycznych dokumentów, wolno jednak wnioskować o jego istnieniu na podstawie tego, że przedkładane fakty nadzwyczajnych uleczeń musiano badać według pewnych norm medycznych i prawnych. Od wieku XIII zaczyna się seria procesów *super miraculis* w formie sądowej, a szczególnie od r. 1234, w którym „*reservatio papalis*” odnośnie do beatyfikacji staje się prawem powszechnym. Istnienie w tym okresie badania medyczno-legalnego udowodnił autor *ex formulis*, czyli instrukcji wysyłanych do sędziów delegowanych; następnie z natury dowodów oraz z aluzji wypowiedzianych w bullach pod adresem lekarzy i ich umiejętności. Badanie medyczno-legalne do końca XVI w. nie miało naukowej doskonałości w pojęciu dzisiejszym. Wystarczyły zeznania dwóch świadków o uprzednim istnieniu choroby w naturalny sposób nieuleczalnej, a zeznania innych dwóch świadków o nastąpieniu momentalnego i doskonałego uzdrowienia.

W rozdz. II pisze autor o ewolucji badania medyczno-legalnego cudów od początku w. XVII do czasów papieża Benedykta XIV, przedstawiając najpierw w art. 1 ewolucję doktrynalną odnośnie do wymagań stawianych przy badaniu cudów (s. 33—39); w art. 2 pisze o konieczności przesłuchiwania lekarzy leczących chorego, w części przygotowawczej procesu *super miraculis* (*pars instructoria proc.* s. 40—52); wreszcie w art. 3 omawia sprawę konsultacji lekarskiej ze strony Kongregacji Obrzędów w części dowodowej procesu (*pars probatoria proc.* s. 53—86). Autor stwierdza rozwój badania medyczno-legalnego cudów na podstawie istnienia praktyki wprowadzania do procesu lekarzy leczących jako świadków kwalifikowanych oraz szukania rady u biegłych lekarzy lub chirurgów przy badaniu nadzwyczajnych

uzdrowień. Praktykę tę rozpoczęli audytorzy Roty w r. 1609 przy badaniu cudów w sprawie kanonizacji Karola Boromeusza. Po reformie prawa beatyfikacyjnego i kanonizacyjnego przez pap. Urbana VIII Kongregacja Obrzędów akceptowała praktykę przesłuchiwania lekarzy leczących jako świadków kwalifikowanych oraz wydała normy dotyczące zasięgnięcia rady u lekarzy wprowadzonych do procesu *ex officio* (przez trybunał) lub *ad opportunitatem* (przez postulatora). W praktyce nie było jednak jednolitości, którą wprowadził dopiero pap. Benedykt XIV, a w swoim sławnym dziele o beatyfikacji i kanonizacji opracował pewnego rodzaju kodeks medyczno-legalny dla badania cudów i wydał nowe normy odnoszące się do konsultacji biegłych *ex officio* i *ad opportunitatem*, a w r. 1743 ustanowił pewnego rodzaju komisję lekarzy i chirurgów, których jedynie rady mogli zasięgać postulatorzy i członkowie trybunałów beatyfikacyjnych i kanonizacyjnych.

Rozdz. III poświęcił autor przedstawieniu ewolucji badania medyczno-legalnego od połowy w. XVIII do Kodeksu Prawa Kanonicznego. W art. 1 pisze o badaniu pozasądowym (s. 88—96); w art. 2 rozprawia o badaniu medyczno-legalnym w części przygotowawczej procesu *super miraculis* (s. 97—113); w art. 3 o badaniu w części dowodowej procesu (s. 113—128). Zdarzało się w tym okresie, że z powodu różnicy stosowanych przez trybunały kryteriów w części przygotowawczej i dowodowej procesu Kongregacja odrzucała wiele faktów uważanych przez postulację za cudowne. Należało więc przeprowadzić selekcję faktów już przed rozpoczęciem procesu *super miraculis*; dlatego w r. 1793 *Stolica Apostolska* poleciła uprzednie zbieranie informacji medyczno-legalnych. W ten sposób weszła w życie praktyka oględzin uzdrowionego przez dwóch biegłych lekarzy i chirurgów. Dzięki ogólnemu postępowi nauk przyrodniczych, a więc i medycyny w XIX w. badanie medyczno-legalne stawało się coraz pewniejsze, bo należało naukowymi argumentami odierać ataki materialistów i racjonalistów przeciw istnieniu cudów. I tak w części przygotowawczej procesu można było się starać o świadectwa nawet lekarzy akatolików, niewierzących i tych, którzy nie chcieli stawić się przed trybunałem; w części zaś dowodowej procesu utrwaliła się praktyka konsultacji biegłych *ad oppor-*

tunitatem przed kongregacją przed-przygotowawczą, biegłych ex officio przed kongregacją przygotowawczą, a nawet bieglejszych (peritiores) lekarzy w czasie sesji kongregacji generalnych.

Rozdz. IV zawiera opis badania medyczno-legalnego w części przygotowawczej procesu o cudach od Kodeksu Prawa Kanonicznego. I tak w art. 1 rozprawia autor o badaniu medyczno-legalnym pozasądowym przed rozpoczęciem procesu (s. 130—139); w art. 2 o badaniu w części przygotowawczej procesu (s. 139—166). — Kodeks Prawa Kanonicznego wyraźnie przyznał Promotorowi Generalnemu Wiary prawo konsultacji lekarskiej przy konstruowaniu pytań (c. 2090). — Postanowił, aby biegły lekarz był obecny na sesjach procesu o cudach, któremu zlecił w szczególności przygotowanie medyczne procesu o cudach (cc. 2088 § 3 i 2093 § 2); — definitywnie usankcjonował prawo wprowadzania lekarzy leczących jako świadków, z uwzględnieniem wypadku, gdyby ci lekarze nie chcieli stać przed trybunałem (c. 2028); — potwierdził praktykę poddawania osoby uzdrowionej badaniu dwóch biegłych lekarzy (c. 2031); — zniósł prawo postulatorów wprowadzania biegłych ad opportunitatem, chociaż pozwolił adwokatowi sprawy korzystać z pomocy biegłego lekarza przy redagowaniu odpowiedzi na zarzuty Promotora (c. 2122 § 4); — w końcu udoskonalił normy odnośnie do konsultacji biegłych ex officio tak w ogólności (cc. 2118 § 2 i 2119), jak i w szczególności, czyli dla poszczególnych kongregacji (cc. 2118 § 1 i 2121—2122).

Rozdz. V jest poświęcony opisowi badania medyczno-legalnego w części dowodowej procesu o cudach od Kodeksu Prawa Kanonicznego. Píše więc autor w art. 1 o konsultacji biegłych lekarzy w badaniu cudów według procedury kodeksu (s. 168—179); w art. 2 o konsultacji według najnowszych norm (s. 179—197); w art. 3 o znaczeniu wypowiedzi biegłych lekarzy przy badaniu cudów. Po ukazaniu się kodeksu badanie medyczno-legalne przyjmowało coraz to doskonalsze formy, a od r. 1948 zostało gruntownie zmienione przez ustanowienie w Św. Kongregacji Obrzędów Rady Lekarskiej zwanej najpierw Collegium medicum, a od r. 1959 Consulta medica. Rada Lekarska składa się z najbieglejszych lekarzy i chirurgów, wpisanych na listę pracowników Kongregacji Obrzędów, która powierza im

do rozwiązania wszystkie trudności naukowe dotyczące nadzwyczajnych uleceń, aby po przebadaniu lekarskim konsultorzy i kardynałowie bezpiecznie mogli je badać pod względem teologicznym. Autor wykazał pewne braki w strukturze organizacyjnej Rady, które należałoby usunąć (s. 205). Mimo to w opinii autora Rada Lekarska jest największym pomnikiem rozwoju badania medyczno-legalnego w sprawach beatyfikacji i kanonizacji. Istnienie tej instytucji potwierdza surową metodę, którą Kościół stosuje w badaniu faktów niezwykłych uzdrowień (s. 205).

*

Przytoczenie obfitych danych z książki o. Antonellego wydaje się konieczne do trafnego zrozumienia i sprawiedliwej oceny jego pracy. W rozprawie wyjątkowo zrozumiałego i trafnego oświetlenia doznają problemy, skądinąd bardzo specjalistyczne, które jednak w Polsce wchodzą coraz bardziej na orbitę ogólnego zainteresowania. Prowadzenie dawnych i wszczynanie nowych procesów zmusza polskie trybunały beatyfikacyjne do szukania odpowiedniej literatury. Praca o. Antonellego jest tą cenną pozycją, która wzbogaca specjalistów w fachowe wiadomości na temat badania medyczno-legalnego faktów nadzwyczajnych uleceń.

Rozprawa jest logicznym i zwartym wykładem rozwoju historycznego tej medyczno-prawnej instytucji, a w dwóch końcowych rozdziałach przy zachowaniu charakteru naukowego staje się równocześnie podręcznikiem praktycznym. Wnioski i stwierdzenia o. Antonellego są owocem wnikliwych analiz medyczno-legalnych i uzasadnionych rozumowań. Fachowa terminologia medyczna, doskonale zróżnicowanie uzdrowienia klinicznego i anatomicznego (s. 133—134), z reguły medycznego badania — oddadzą wielką przysługę nie tylko trybunałom, lecz także lekarzom wezwanym do pomocy w prowadzeniu procesu o cudach na terenie poszczególnych diecezji.

I dlatego jest rzeczą pożądaną, aby ta wartościowa książka znalazła się nie tylko w ręku specjalistów prawników i teologów, lecz także lekarzy biorących udział w procesach super miraculis. W trosce o dobro prowadzonych procesów postulacje powinny wzboga-

cić swoje biblioteki w tę ceną publikację.

(Do nabycia w: Pontificium Aethnaeum Antonianum, Roma, Via Merulana, 124).

O. Michał Machejek OCD